

accesibile; or, este nevoie ca ele să fie completate cu surse de alt tip, fără de care perspectiva istoricului ar rămâne nu doar fragmentară, ci și, inevitabil, limitată. Există o singură întreprindere similară cu cea a autorului (dar dintr-un alt registru, cel al interviurilor): lucrarea Laviniei Betea, *Povești din Cartierul Primăverii* (Curtea Veche, 2010).

În al doilea rând, pentru că autorul este la vârsta (a se înțelege, desigur, experiența intelectuală) care îi conferă perspectiva a mai bine de o jumătate de secol.

Cartea este scrisă cu talent, într-o frumoasă limbă română, pe care Vladimir Tismăneanu, rezident în SUA, a păstrat-o și cultivat-o mult mai bine decât mare parte dintre noi. Totodată, în ciuda acuității analizei, lectura este departe de a fi dificilă, grație stilului alert și clar.

Cea mai importantă performanță a lucrării ni se pare însă reușita de a integra, fără a rupe unitatea textului, biografia autorului galeriei de portrete ale nomenclaturii.

În fine, de aici se deduce că proiectul de a asocia, în același text, propria biografie biografiilor celor mai odioase ale comunismului românesc (gen Drăghici, Roller) are, în sine, un tâlc: acela că nu depinde de noi în ce familie ne naștem, dar că stă în puterea noastră să rupem cu o tradiție intelectuală și morală care nu ne reprezintă și să aderăm la o alta, care prezervă valorile de adevăr, bine și frumos.

Hulit de cei din mediul social pe care l-a părăsit, cu greu acceptat de mediul anticomunist, autorul ilustrează în cartea sa un parcurs mai dificil decât s-ar părea la prima vedere, și, în egală măsură, un drum pe care prea puțini au pășit.

Mircea Stănescu

“Gropile comune” ale literelor române

Ana Selejan, *“Glasul Patriei”. Un “cimitir al elefanților” în comunism*, București, Editura Vreamea, 2012, 165 p.

Critic și istoric literar, Ana Selejan este, totodată, profesor la Universitatea “Lucian Blaga” din Sibiu și autoarea unor cărți fundamentale despre literatura română în comunism: *România în timpul primului război cultural, 1944-1948*, I-II (1992-1993) și *Literatura în totalitarism*, I-VI (1994-2000).

Autoarea a luat contact cu revista din necesitatea de a verifica, la Biblioteca Academiei, o informație bibliografică. Fericita întâmplare a făcut-o astfel să ia cunoștință de o “realitate paralelă” în presa comunistă, de “subterană” (p. 5, 6) – întrucât nimic din conținutul publicației nu transpărea în presa literară a vremii (gen *Gazeta literară*, *Contemporanul*) – și să prezinte concluziile analizei sale.

Înființată în 1955, în contextul “destinderii” dintre cele două “lagăre” (cel comunist și cel “capitalist”), pentru a folosi “limba de lemn” a vremii, aproape întreg tirajul publicației era trimis în străinătate (Occident), nefiind de găsit în țară. Publicul țintă era Exilul românesc, refugiații din motive politice și de conștiință, foștii cetățeni români care înainte sau după cel de-al Doilea Război Mondial rămăseseră în Apus. În perioada 1955-1965, revista a fost publicată în Berlinul de Est (iar ulterior, până în 1972, la București). Publicație a Ministerului de Interne, ea era totodată organul de presă al unui organism de propagandă externă al regimului comunist din România, intitulat Comitetul

Român pentru Repatriere. Oficial, președinte al Comitetului a fost numit Constantin Agiu, un comunist din vechea gardă a Partidului, iar secretar Nicolae Popescu-Doreanu, “ideolog habotnic” (p. 10), pe linie, care anterior se remarcase prin articole demascatoare publicate în contextul “campaniei anticălinesciene” a Secției de Propagandă a Partidului, care a urmat apariției romanului *Bietul Ioanide*. În fapt, era o publicație a Securității, integrată rețelei sovietice de propagandă.

Ușor de dedus din titlatură, rolul foii era de a cânta cântecul de sirenă pe tonuri naționale și patriotice, cu scopul declarat de a-i determina pe refugiați să se întoarcă în țara natală.

Citind colecția – incompletă – a revistei, autoarea a avut surpriza să constate că era vorba despre “o presă vie, dinamică, ditirambică și virulentă în egală măsură, o presă informată, bine scrisă, deloc monotona” (p. 6). Motiv pentru care a găsit cu cale să o prezinte sub forma unei cărți.

După ce debutează cu o introducere, cartea analizează scopul și strategiile publicistice ale revistei, și reacțiile cititorilor ei (“Discursul publicistic al cititorilor”), continuă cu expunerea prezenței în paginile sale a scriitorilor Tudor Arghezi, George Călinescu, Șerban Cioculescu, Al. I. Teodoreanu (Păstorel), Constantin Noica și Dumitru Stăniloae (“Tablou de grup cu scriitori interbelici”) și se concentrează pe trei studii de caz (care reflectă, cantitativ și calitativ, nivelul contribuțiilor): Ion Vinea, Nichifor Crainic și Radu Gyr.

Exceptându-i pe Arghezi, Călinescu și Cioculescu, personalități culturale “burgheze” “reciclate”, ceilalți fuseseră deținuți politici, arestați – Crainic și Gyr în urma Procesului ziarștilor “criminali de război” și “vinovați de dezastrul țării”, din 1945, restul – în cel de-al doilea mare val de arestări din perioada 1956-1960. Prezența lor în paginile revistei era deci prețul plătit pentru eliberarea din detenție și dovada cerută de regim pentru schimbarea convingerilor anterioare, situație care arată “cinismul fără margini al acestei puteri” (p. 6). Iată alte nume de foști deținuți politici care populează publicația: scriitoarea Henriette Yvonne Stahl, istoricii P. P. Panaitescu și Constantin C. Giurescu, ziarștii Alexandru Hodoș și Romulus Dianu, politicianul Gheorghe Tătărăscu și Radu Budișteanu (figură importantă a Mișcării Legionare).

Autoarea recompune profilul revistei și profilurile colaboratorilor ei de marcă, aducând o informație inedită, inutil de căutat în lucrări de istorie literară gen *Dicționarul general al literaturii române* (2004-2009).

Genurile cultivate de publicație sunt: reportajul de elogiare a binefacerilor regimului (în contrast cu critica realităților anterioare comunismului), polemica împotriva Exilului “de rea-credință” (a se citi: anticomunist) și mărturisirile autocritice, situabile, pentru cei eliberați din închisoare, în prelungirea “autoanalizelor” (“demascărilor”) date în contextul “reeducării” din recluziune¹.

Iată, în continuare, cazurile relate de autoare:

Cioculescu este vârful de lance al unei campanii anti-cioraniene a publicației, care a început în mai 1959.

Păstorel Teodoreanu apare sporadic în revistă, în 1957 și 1958, apoi frecvent în primele luni ale anului următor, chiar înainte de arestare. Până în 1962 este deținut (din cauza epigramelor sale caustice la adresa regimului, care circulau din gură în gură), iar

---

¹ Pentru producțiile de acest tip, a se vedea studiul nostru despre cazul Petre Pandrea: <http://mircea-stanescu.blogspot.ro/2007/12/istorie-memorie-i-practic-editorial-n.html>.

după eliberare, până la moarte, în 1964, din nou colaborator al publicației. Participă, prin epigrame, la campania împotriva Exilului “recalcitrant”, cei pe care “îi ia în peniță” fiind scriitorul și istoricul religiilor Mircea Eliade, Vasile Posteuca (unul dintre intelectualii de marcă ai Mișcării Legionare), Virgil Mihăilescu (directorul Bibliotecii Române din Freiburg), Ion V. Emilian (directorul ziarului *Standardul*, care apărea în Germania Federală, fost agent german în timpul războiului, după, agent american și, ulterior, în “epoca Ceaușescu”, agent al Securității!) și Constantin Vișoianu (șeful Comitetului Național Român de la New York).

La rândul său, Noica este prezent în publicație cu mărturisiri autocritice.

Stăniloaiu combate (alături de episcopul Teotist, viitorul patriarh) teza lipsei libertății religioase în regimul comunist. Totodată, denunță hirotonirile și numirile de preoți din Exil, ca în cazul scriitorului Virgil Gheorghiu, autorul reportajelor de război grupate sub titlul *Ard mururile Nistrului* (1941) și al romanului *Ora 25* (1949) – la Paris, și al lui Dumitru E. Popa, fost legionar – la Bad Ems, în Germania Federală (fost, anterior, tot la Paris); la fel, în cazul episcopului Teofil Ionescu și al preotului Vasile Boldeanu, amândoi de la Biserica Română din Paris (de pe str. Jean de Beauvais), cel mai important centru de rezistență anticomunistă al românilor din Occidentul european.

Ne întorcem acum la cele trei mari figuri literare deja evocate.

Întrucât în perioada interbelică fusese unul dintre ziarisții literari și politici cu autoritate – director la *Facla* și președinte al Uniunii Ziarisților Profesioniști (1938-1940) –, din 1945 Ion Vinea a fost un autor interzis de regimul comunist. Ca și alți ostracizați, a supraviețuit făcând traduceri. Din septembrie 1960 și până la sfârșitul vieții, survenit în iulie 1964, a avut o bogată colaborare la *Glusul Patriei*. Aici el a fost un asiduu cronicar al realității socialiste, a polemizat din când în când cu Exilul “reacționar” și, rareori, a fost publicist literar. A ilustrat specia “publicisticii demascatoare” (p. 70-88), a genului polemicii împotriva Exilului, cei vizați fiind (același) Ion V. Emilian (într-un articol din 1961) și... scriitorul Petru Dumitriu, care în 1960 rămăsese în “decadentul” Occident (în mai multe articole din 1963). În cazul din urmă, Vinea face tandem cu fosta soție a “dezertorului”, H. Y. Stahl, iar în centrul acuzelor au stat acuzații serioase de plagiat. În ciuda greului preț plătit, autorul a murit înainte de a-și vedea publicată opera poetică și literară.

Nichifor Crainic, condamnat în procesul din 1945 al ziarisților “criminali de război” și “vinovați de dezastrul țării”, – împreună cu, între alții, Radu Gyr și Romulus Dianu –, apoi deținut politic în perioada 1947-1962, a fost trimis la revistă direct de pe băncile “cluburilor” “reeducării” de la închisoarea Aiud și a fost, vreme de zece ani, colaborator de marcă, ilustrând toate genurile deja indicate. Publicist de o vitalitate și forță covârșitoare, activitatea sa din perioada interbelică rămâne încă prea puțin cunoscută (din pricina blocajelor legate de angajamentul său intelectual situabil în vecinătatea dreptei radicale). Este, credem, o datorie de istorie literară restituirea, *sans parti pris ni préjugé*, a profilului acestui, probabil, “cel mai mare publicist interbelic” (p. 90). Datele biografice indicate sunt importante nu doar luate în sine, ci și pentru a spune că este vorba despre un om al convingerilor ferme, nu al concesiilor oportune.

La *Glusul patriei*, Crainic ia parte la campania împotriva presei și a marilor figuri ale Exilului, prin articole în care marele său talent publicistic se însoțește cu invectiva. O face febril, energic, motivul alinierii la politica regimului fiind, alături de dura detenție și de “reeducare”, patriotismul său, ceea ce ne îndeamnă să subscriem

analizei autoarei, care nu elimină sinceritatea din scrisul său: “Nichifor Crainic a fost un mare patriot, un român adevărat, ceea ce, multora, azi, li se poate părea desuet.” (p. 118)

Radu Gyr a fost și el, asemeni lui Crainic, colaborator al gazetei începând din 1963, de la eliberarea din închisoarea Aiud – via “cluburile de reeducare” – și până în 1972. Și el ilustrează, în articolele publicate, toate genurile revistei. Fost legionar, debutează cu mărturisiri autocritice, practică (rar) “discursul demascator” la adresa figurilor importante ale legionarilor din Exil, pentru a se axa pe reportajul de elogiere a “realizărilor” regimului, gen în care duce greu foii până în 1967. Poezia “militantă și optimistă” (p. 143) publicată aici (nu lipsită de valoare), diferă complet de cea de sertar, care este tristă, meditativă, existențială, pătrunsă de fior metafizic. Spre deosebire de Crainic, care, în ciuda reorientării discursului, reînvie autentic stilul presei interbelice, în cazul lui Gyr dedublarea este frapantă, dată fiind puternica linie de demarcație dintre cele două feluri ale sale de a scrie.

Ce concluzii putem trage din studiul acestor mari nume reunite în paginile foii pentru a modula glasul politicii regimului comunist al anilor '50-'60?

Cert, este vorba despre manipulare, căci nici Gyr, nici Crainic nu au fost publicați în presa culturală oficială, la fel cum nici cărțile nu le-au fost publicate, după cum li se promisese în închisoare și la eliberarea din detenție, pentru a-i face să își schimbe convingerile. Doar Ion Vinea și Romulus Dianu, “salahori cu vechime mai îndelungată în frontul gazetei” (p. 7), au reușit, într-o măsură redusă, să fie acceptați printre autorii genului “realist-socialist” aflat la crepuscul.

Este vorba apoi, mai ales, de presiune asupra conștiințelor, despre represiune și “reeducare”. Foști deținuți politici sau simpli indezirabili, aparținând unei epoci care se dorea revolută, ei au rămas într-un soi de “subumanitate”, de “subcultură”, căreia i-a fost rezervată o singură formă de expiere: aceea de a participa la propria ei distrugere și a lumii din care venea. Sau, în alți termeni, despre adevărate “gropi comune” ale literelor române.

Mircea Stănescu

Cazul Tănase-Goma: ultima ipoteză

Liviu Tofan, *A patra ipoteză. Anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj* (prefață de Andrei Muraru, postfață de Liviu Turcu), Iași, Editura Polirom, 2012, 293 p.

Întâi, câteva cuvinte despre autor.

Din 1973, când a emigrat în Germania Federală, Liviu Tofan a fost jurnalist la Radio “Europa Liberă”. La început redactor, în 1980 a devenit șef al Serviciului de știri, iar ulterior director adjunct al Departamentului românesc al postului de radio. În 1990 s-a întors în țară, unde a înființat și condus, până în 1994, redacția de la București a “Europei Libere”. A condus apoi un alt post de radio, pentru ca în 2008 să devină directorul Institutului Român de Istorie Recentă, o fundație privată.

Este vorba deci despre un bun cunoscător al modului în care se construiesc știrile, al felului în care scurgerile de informații (din surse politice, judiciare și ale structurilor informative) ajung în redacțiile de știri, ca și al utilizării acestora în jocul politic, care constituie, în parte, “materia primă” a cărții.